

STEMMA CORRECTUM SIVE COMPLETUM. ADALÉKOK A BRODARICS-SZÖVEGHAGYOMÁNY KÉRDÉSÉHEZ

KASZA PÉTER

„*Habent sua fata libelli*” – tartja a régi mondás, amelynek igazolására talán keresve sem lehetne megfelelőbb példát találni Brodarics István 1527-ben kiadott *Historia verissima*-ja eseténél. Az 1526-os, tragikus mohácsi vereség előzményeit, valamint a csata lefolyását tárgyaló beszámoló mindenképpen unikális darab, lévén hogy az egyetlen olyan leírása az ütközetnek, amely az eseményeket magyar szemszögből, ugyanakkor egy szemtanú hitelességével mutatja be.¹ Ilyenformán természetesen megke-
rülhetetlen kiindulópont a csata történetével foglalkozó mindenkori történészek számára. Ehhez képest a sors különös fintora, hogy ezt a roppant jelentős, és már a kortársak körében is nagy visszhangot² kiváltó eseményt megörökítő forrás első, Brodarics életében kiadott verziója egyetlen példányban sem maradt ránk, és a nyomtatásban megjelent művek többségéhez hasonlóan az eredeti, szerzői kézirat sem fellelhető.³ Így a

¹ Kortárs török beszámoló több is fennmaradt a csatáról: Szulejmán szultán naplója, Kemálpaszazáde a naplót, valamint a török résztvevők beszámolóit hasznosító *Mohácsnéme* című műve, illetve a hadjáratban részt vevő Lutfi pasa leírása (*Az Oszmán-ház története*), valamint Ferdí munkájának (*A törvényhozó Szulejmán szultán története*) vonatkozó részei. A nyugati források közül ki kell emelni a Brodarics által erősen kritizált Cuspinianust, aki 1526 végén keletkezett beszédében idézte föl az általa csupán hallomásból ismert csata eseményeit. Az említett szövegeket magyar fordításban lásd a *Mohács emlékezete* (Budapest, 1976) című kötet lapjain.

² A csatáról számos német nyelvű újságlap, *Neue Zeitung* számolt be, de keletkeztek róla több nyelven népelemek is.

³ Még furcsább, hogy az eredeti kiadásnak, amelyről csak az tudható, hogy 1527. április 18-án jelent meg Krakkóban, Vietor nyomdájában, lényegében nincs a Brodarics-levelezésben semmiféle visszhangja: nemcsak hogy Brodarics nem utal rá, de lengyel barátai, levelezőpartnerei sem említik a szöveget, nem hivatkozzák, nem méltatják, és nem csupán a Brodaricshoz szóló leveleikben, de egymás közt sem.

legkorábbi, fennmaradt kiadás Zsámboky 1568-as verziója, mely tulajdonképpen a bécsi udvari történetíró monumentális Bonfini-kiadásának egyik függeléke.⁴ Zsámboky kiadása aztán számos utányomást megért, végül nem utolsó sorban ez a szöveg képezte az alapját Kulcsár Péter 1985-ben megjelent kritikai kiadásának. Kulcsár a több mint negyedszázada megjelent editióban felhasználta valamennyi akkor ismert és relevánsnak tekinthető variánst, és a kiadás bevezetőjéhez elkészítette a fennmaradt nyomtatványok és kéziratok stemmáját is. Jelen tanulmányomban ezt a stemmát próbálom részben pontosítani, illetve kiegészíteni az újabb eredmények tükrében.

Ha vetünk egy pillantást a Kulcsár-féle stemmára, az látszik, hogy az elveszett, szerzői kéziratból lényegében három fő leszármazási irány indul ki. Az első a P-vel jelölt, 1527-es, szintén elveszett első kiadás. Kulcsár erre vezet vissza Zsámboky 1568-as szövegközlését (S), mely aztán egy tucat további kiadás alapját képezi. Ezt az ágat, minthogy Kulcsár stemmája szerint a nyomtatott szövegből származik, nevezhetjük a *Historia* nyomtatott ágának is.

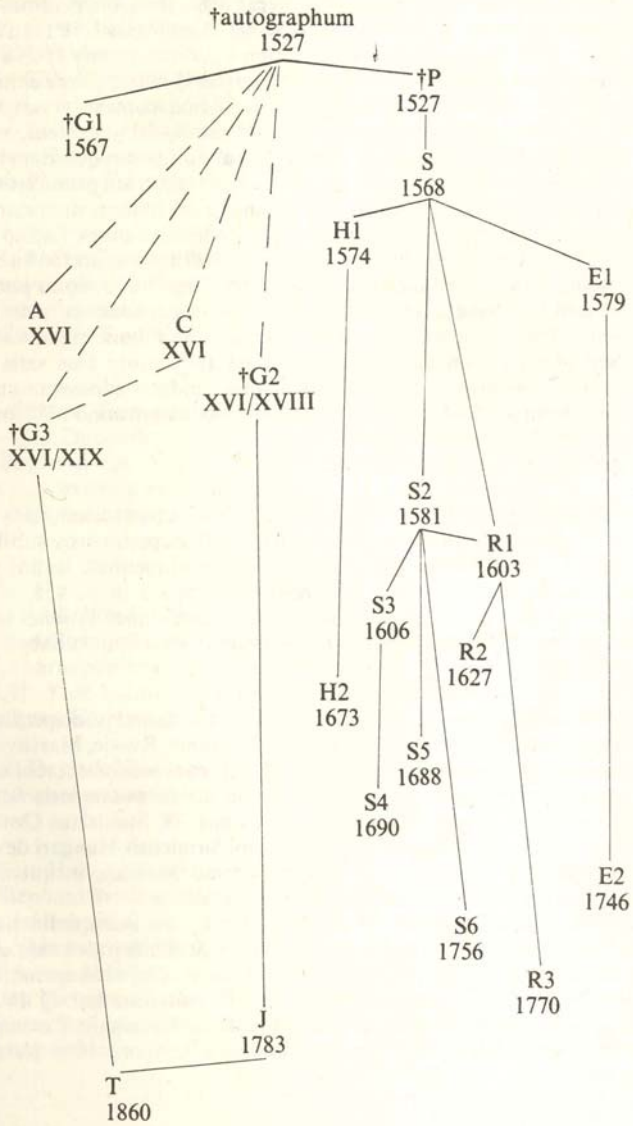
A másik két ág ezzel szemben kézíratos hagyományt őriz. Ennek lényegében egyetlen fix pontja egy, az autográf szövegre visszavezetett G1 jelű kézirat, melyről azt olvassuk, hogy Stanisław Górski másolta be az általa 1567-ben szerkesztett *Acta Tomiciana* című dokumentumgyűjteménybe. Ez a kézirat a 19-20. század fordulóján még megvolt Szentpéterváron, de 1922-ben visszakerült Lengyelországba, ahol, mint a kritikai kiadásból megtudjuk, a II. világháborúban megsemmisült.

Hasonló sors jutott a hagyományozódás szempontjából bizonytalanabb, harmadik (?) ág két kéziratának is (G2, G3), melyek szintén odavesztek a világegésben, magukkal rántva a beléjük másolt *Historiát* is. A stemma ábrájából azonban világos, hogy ezen kéziratok alapján készültek olyan változatok, melyek máig megvannak, így a pusztulás kevésbé végzetes. Az egykor Kórnikban őrzött, G2-vel jelölt kézitról 1783-ban a Jabłoński-család számára készült egy másolat (J), a világháborúban elpusztult G3 jelű, egykor Rogalinban található kézirat pedig az 1851-től a nyomtatásban is kiadott *Acta Tomiciana* sorozat VIII. kötetében megjelent *Historia*-kiadás alapját képezte (T). Ehhez a 19. századi Tomiciana-kiadáshoz felhasználták a Jabłoński-féle (J) példányt is, ez a jelenleg is olvasható szöveg tehát a G3 közvetlen és G2 közvetett ismeretén alapul, de nem használja a G1 kódexet, mivel az akkor még megvolt ugyan, de Péterváron, így a Tomiciana kiadói számára hozzáférhetetlenül.

A fentiekén kívül még két kéziratot regisztrál a stemma. Az egyik egy 16. századi töredék (C), amely jelenleg a krakkói Czartoryski-múzeum könyvtárában található, a másik pedig egy nagyjából 16-17. század fordulóján keletkezett másolat (A), melyet az MTA Kézirattára őriz.

⁴ Vö. *Antonii Bonfinii rerum Ungaricarum decades quatuor cum dimidia...* Ioanni Sambuci Tirnaviensis, Basiliae, 1568, 757–774.

STEMMA MANUSCRIPTORUM EDITIONUMQUE

A stemma alapján jól látható, hogy egy kritikai kiadás szempontjából filológiailag az S, a T és a J változatok tekinthetők relevánsnak a meglévő verziók közül. Ha előkerülne (valószínűleg már sosem fog), nyilván aranyat érne a P, vagyis az 1527-es első kiadás, illetve megfellebbezhetetlen verzió lenne az autográf kézirat. Ezek hiányában a következő szintet a G-jelű kéziratok jelentenék, melyek mind az Acta Tomiciana kéziratok verzióiba, Górski által bemásolt szövegvariánsok. Miért lennének olyan értékesek ezek? A kérdés megválaszolásához nézzük meg egy kicsit közelebbről az Acta Tomiciana keletkezéstörténetét.⁵

A gyűjtemény Piotr Tomicki krakkói püspök és lengyel alkancellár (nem melleleg Brodaries jó barátja és állandó levelezőpartnere) titkára, Stanislaw Górski állította össze, jóval a püspök 1535-ben bekövetkezett halála után azzal a nem titkolt céllal, hogy emléket állítson egykori patrónusának. A kiadás alapját az a kollekcio képezte, amelyet ma Górski-tékaként vagy Górski-csomókként (Teki Górskiego) ismer a kutatás.⁶ Ez egy olyan irat együttes, melyet Górski gyűjtött össze a kancellária anyaga, illetve Tomicki hagyatéka alapján, így számos eredeti beérkező levelet, valamint a kimenő levelek esetében sokszor autográf fogalmazványokat tartalmaz. Nem is kell talán külön hangsúlyozni, hogy az 1506–1548-as évekre nézvést a gyűjtemény forrásértéke felbecsülhetetlen. Górski erre az anyagra támaszkodva állította össze azt a gyűjteményt, amelyet a 18. századtól kezdve emlegetnek Acta Tomiciana néven.

Nem tudni pontosan, Górski mikor kezdett hozzá a gyűjtemény kötetekbe rendezéséhez, csak annyi bizonyos, hogy 1547-ben visszavonult az udvari szolgálatból, és 1553-ban már átadta Zsigmond Ágost lengyel királynak a 13 kötetet tartalmazó első verziót. Az eredeti koncepció szerint Górski Tomickinak akart emléket állítani, így a válogatás 1535-ig tartalmazott dokumentumokat. A király kérésére azonban Górski kiegészítette a gyűjteményt 1548-ig terjedő anyagokkal, hogy így a kötet Tomicki mellett a király apja, I. Zsigmond uralkodásának is méltó lenyomta legyen. A kutatás ezt a verziót nevezi „első szerkesztésnek”, mely végső formájában tehát 1553-ban készült el, és végül 19 kéziratokból állt.

Az első verzió sikere nyomán Górski még további két változatot készített. Az egyiket 17 kötetbe rendezve a lengyel szenátusnak ajánlotta, ez az ún. „második szerkesztés”. 1567-re azonban elkészült egy jelentősen bővített, harmadik verzió, amely minden korábbinál több dokumentumot tartalmazott immár 24 kötetben, ez lett az utolsó, az ún. „harmadik szerkesztés”. Ez utóbbit hosszú ideig Kórnikban őrizték, és a példá-

⁵ Az Acta Tomiciana történetét legátfogóbban egy lengyel tudós, Ryszard Marciniak műve tárgyalja (vö. *Acta Tomiciana w kulturze politycznej Polski okresu Odrodzenia*, Warszawa–Poznań, 1983) Marciniak nyomán a roppant bonyolult filológiai hagyományt magyarul újabban Petneki Noémi ismertetése foglalta össze, vö. „Acta Tomiciana. A kéziratok és a nyomtatott szövegkiadás története és sajátosságai”, *Levéltári Közlemények*, 2003, 301–305.

⁶ Az állományt jelenleg a varsói Biblioteka Narodowa őrzi.

nyokról különböző lengyel főurak megbízásából számos másolat készült a 16–17. század folyamán. Szerencsére mondhatni, mert az eredeti kötetekből mára csak egy-két darab maradt, így a harmadik szerkesztés jórészt másolatokból ismert. Ez az a kézirat-csoport, amit Kulcsár G2-vel jelöl.

Sokkal rosszabbul járt azonban ennél a második szerkesztés, amit Rogalinban, a Raczyński-család könyvtárában őriztek. Ez a könyvtár ugyanis, a második világháborúban a „második szerkesztés” mind a 17 kötetével együtt elégett. Pótolhatatlan veszteség. A fentiek alapján világos, hogy a Kulcsárnál G3-mal jelölt kézirat ebből a „második szerkesztésből” származott (volna).

A legkorábbi, az 1550-es évek elején létrejött verzió, az „első szerkesztés” tehát az, amely Kulcsár stemmájában a G1 jelet kapta, és amit az oroszok a 19. század folyamán magukkal hurcoltak Szentpétervárra. A 20. század első éveiben Supala Ferenc kutatott pétervári levéltárakban, és erről írt jelentésében⁷ beszámolt arról, hogy az ott talált Tomicianák VI. kötetében a 257–279. oldalakon megtalálta Brodarics *Historia*-jának szövegét. Mint említettem, a kódexeket az oroszok 1922-ben visszaadták Lengyelországnak, ahol azok, a rogaliniakhoz hasonlóan állítólag megsemmisültek a világháborúban. Ez azonban tévedés.

2002 januárjában, egy akadémia ösztöndíj jóvoltából pár napot kutathattam Krakóban, és meglepetéssel tapasztaltam, hogy a Górski-féle „első szerkesztés”, két kötet, az első és a negyedik híján ma is megvan, és a krakkói Jagelló-könyvtár kéziratai közt őrzik.⁸ Megvan tehát a VI. kötet is, amelynek 257–279. lapjain olvasható Brodarics *Historia*-jának oda bemásolt teljes szövege. A lapszámok egyezése alapján bizonyosra vehető, hogy Supala ezt a példányt látta Szentpéterváron.

Ez a verzió pedig ez eddig elmondottak fényében azért fontos, mert a *Historia*-nak egy bizonyosan olyan másolatáról van szó, mely legkésőbb 1553-ra már elkészült, vagyis jó 15 évvel korábbi, mint Zsámboky 1568-as kiadása, tehát *nem* annak ismeretében készült. (Ugyanez igaz lenne persze a G2 és G3 szövegekre is, azok is mind korábbiak voltak Zsámbokyénál.) Kulcsár is úgy ábrázolja a G1 helyét a stemmában, mint ami az eredeti szerzői kéziratra megy vissza. Ezt talán csak annyival érdemes kiegészíteni, hogy a G1 alapja lehetett a szerzői kéziraton kívül akár az 1527-es első kiadás is. Sőt, ez talán azért valószínűbb, mert ha Brodarics kézirata nyomtatásba került, akkor az a nyomdát már aligha hagyta el, így elképzelhető, hogy Górski egy általa még könnyen elérhető nyomtatott kiadásra támaszkodott. Ez azonban mit sem von le a kézirat értékéből, hiszen akár így, akár úgy mindenképpen a legkorábbi, autentikus változat alapján kellett készülnie.

⁷ A jelentés szövegét és a hozzá csatolt listákat lásd MTAKK Ms 4945.

⁸ Jelzetük: Rkp. 6547 – 6563.

Pár évvel ezelőtt lehetőségem nyílt Varsóban kutatni,⁹ ahol ellenőriztem a Górski-téka anyagát. Abban reménykedtem ugyanis, hogy ha Górski bemásolta/bemásoltatta a *Historia*-t az „első szerkesztésbe”, akkor vagy nála volt az eredeti Brodarics-kézirat, vagy volt esetleg egy saját, minden eddig ismertnél korábbi másolata. Sajnos ez a vizsgálat nem hozott pozitív eredményt: Górski iratai közt sem eredeti, sem másolt *Historia*-szöveg nincs. Ez viszont nézetem szerint tovább erősíti azt a tényt, hogy a G1 kézirat mégis inkább az azóta elveszett nyomtatott változatról készült.

A G1 kézirat, mint említettem, hiánytalan szöveget ad. Tartalmazza azt az előszót is, amit pl. Zsámboky a bázeli kiadásból elhagyott, az előszó után pedig Tomicki unokaöccsének, egyben szintén Brodarics egyik fontos levelezőpartnerének és barátjának, Andrzej Krzyckinek II. Lajos halálára írt gyászepigrammáját. Az epigrammát tartalmazza a G2-ről másolt Jabłonski-kódex is, de a 19. századi, jórészt a G3-on alapuló Tomiciána-kiadásban (T) nincs benne. Kérdéses tehát, része volt-e az eredeti kiadásnak vagy Brodarics kéziratának a Krzycki-vers, vagy Górski utólagos betoldásáról van szó, így az a modern kiadásokból joggal elhagyható. Mielőtt azonban erre választ keressünk, vizsgáljunk meg még egy kéziratot, mely egészen váratlanul a múlt évben került elő, mégpedig a győri egyházmegyei levéltárból.

Az értékes és roppant izgalmas lelet, a tudós humanista és nagy kéziratgyűjtő Verancsics Antal korábban ismeretlen irathagyatékából került elő.¹⁰ A kézirat sajnos csak töredék, az 1–171 mondatokat tartalmazza, tehát a szövegnek körülbelül az utolsó negyede hiányzik. Viszont az előszót ez a kézirat is magában foglalja, nemkülönben a Krzycki-féle epigrammát is. Kérdés, mikori a másolat, és melyik szövegvariánsról készült?

Az biztosra vehető, hogy szöveg *nem* Verancsics kézírása. A leletről elsőként beszámoló Nemes Gábor úgy véli, Verancsics ugyanazon 1549-es lengyelországi útja során juthatott a szöveghez, amikor Andrzej Trzeciieksi lengyel humanistánál megtalálta Bonfini addig hiányzó V. dekádját.¹¹ Szerintem ez kevésbé valószínű. Ekkor, 1549 novemberében Verancsicsnak már minden bizonnyal a birtokában volt Brodarics *Historia*-jának valamilyen szövege, mert 1549. november 3-án arról értesíti Pesti Gábort, hogy a most frissen megtalált Bonfini szöveget Brodarics Mohács-beszámolójával

⁹ A kutatást a MÖB ösztöndíja tette lehetővé.

¹⁰ Az irathagyaték részletes leírását lásd: Nemes Gábor, „Verancsics Antal győri irathagyatéka”, in Nemes Gábor – Vajk Ádám (szerk.), *In labore fructus. Jubileumi tanulmányok Győregyházmegye történetéből*, Győr, 2011, 325–333. – Köszönöm Nemes Gábor barátomnak, hogy e fontos kéziratra felhívta a figyelmemet!

¹¹ Vö. Nemes G. (vö. 10. j.), 332.

együtt tervezi megjelentetni.¹² Arról viszont külön nem ír, hogy ehhez honnan szerez Brodarics-szöveget, ami implicite azt sugallja, hogy ez nem jelentett számára problémát. Feltehetőleg tehát volt szövege, ez azonban bizonyosan nem a nyomtatvány volt, hiszen akkor nem kellett volna lemásoltatnia a textust. Nem valószínű ugyanakkor, hogy ehhez is éppen Bonfiniével egyszerre jutott volna hozzá, mert akkor annak a Pestihez írott levélben is lenne nyoma. Verancsics 1549-re már számos alkalommal megfordult Lengyelországban,¹³ így a szöveget ott is lemásoltathatta, de mivel magát Brodaricsot is még személyesen ismerte, elvileg az sem kizárt (bár kevésbé valószínű), hogy közvetlenül tőle szerezte a másolás alapjául szolgáló szöveget. További adatok felbukkanásáig ebben a kérdésben pusztá hipotéziseken túl nem lehet jutni. Az viszont bízvást megkockáztatható, hogy a Verancsics-féle kézirat (jelöljük ezt mostantól a készítettője iránti tiszteletből *V*-vel) legkésőbb 1549-ben már a jeles humanista birtokában volt, így vagy közel egykorú a G1-gyel, vagy akár még annál is korábbi, ez esetben viszont ez lép(ne) elő a jelenleg ismert legkorábbi Brodarics-kézirattá.

Természetesen 1527 és 1549 között elvileg akárhány másolat készülhetett Brodarics beszámolójából, de mivel ezekre semmilyen adat nincs, a *V*-kézirat stemmába illesztéséhez azt kell megvizsgálnunk, milyen viszonyban van az ismert és tanulmányozható verziókkal.

A datálási körülményekre való tekintettel abból indultam ki, hogy a *V* legfeljebb a G1-gyel mutathat korrelációt, és mivel egy ilyen tanulmány terjedelme hosszas filológizálást nem is tesz lehetővé, az esetleges kapcsolat mibenlétének megítéléséhez a két szöveg Praefatióját, illetve egy-egy jellemzőbb helyét vetettem össze.

Feltűnő a *V* és a G1 ortográfiája közti különbség. Ahol a G1 *i*-t használ (pl. Scythia, inclitus), ott a *V*-ben konzekvensen *y*-ok szerepelnek (pl. Scythia, inclitus). Egyértelműen más a két szöveg ductusa is, az tehát bizonyos, hogy nem egy scriptor keze munkája a két kézirat. Ez azonban még távolról sem zárja ki, hogy egyik a másik alapján készült volna, vagy hogy legalább forrásuk közös.

A változatok, eltérések jellegéből az alábbi táblázat nyújt ízelítőt:¹⁴

¹² Si Deus nobis otium fecerit, quam citissime potero, reliquum quoque hoc Bonfini nominis luci polliceor; cui et Broderici olim virtuosorum parentis adjiciam Mohacium. [Kiemelés tőlem. – KP] Vö. Verancsics Antal összes munkái VI, Pest, 1860, 353–354.

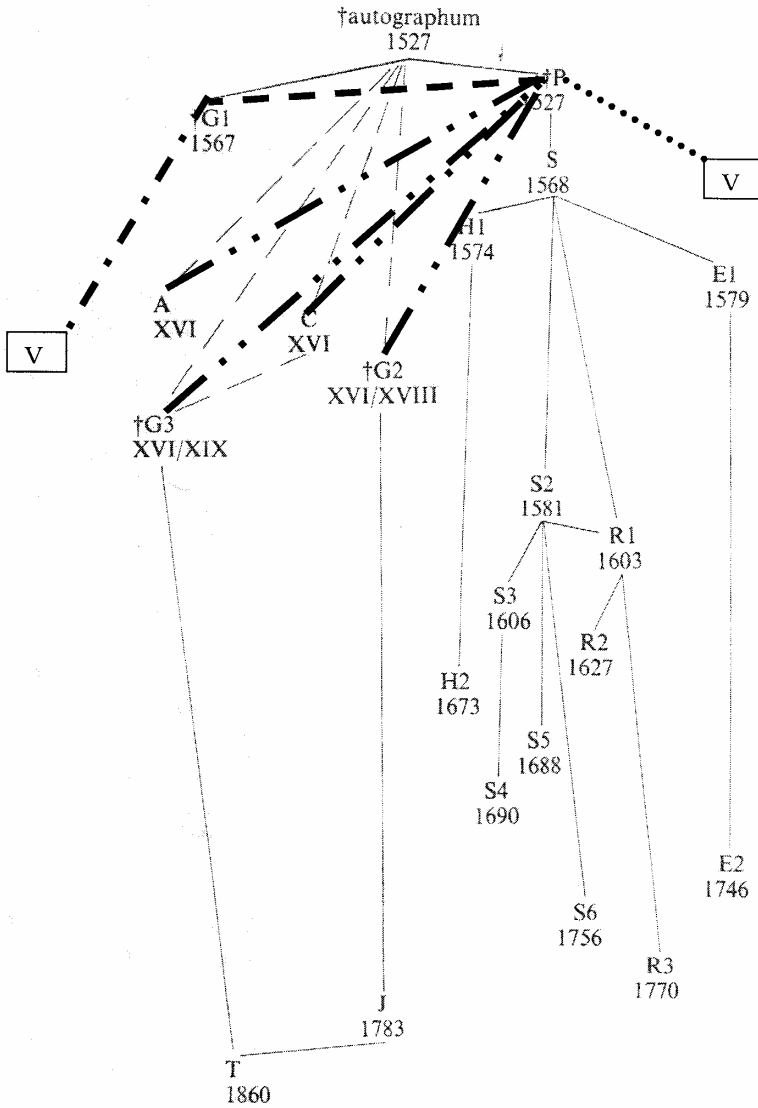
¹³ Vö. Sörös Pongrác, Verancsics Antal élete, Esztergom, 1898, 5–29.

¹⁴ Az első oszlopban megadott számok a kritikai kiadás oldal- és sorszámaina utalnak.

	G1	V	(G2), J	A	T	Kritikai
21/ 1	–	Ad lectorem	–	Ad lectorem praefatio	Ad lectorem	Ad lectorem praefatio
21/ 11	Idque etiam quandoque per ludibrium	Idque quandoque etiam per ludibrium	Idque etiam quandoque per ludibrium	Idque quandoque per ludibrium	Idque quandoque per ludibrium	Idque quandoque per ludi- brium
21/ 14	sancto et bono opere	sancto et bono opere	sancto et bono opere	bono et sancto opere	bono et sancto opere	bono et sancto opere
22/ 2	Iagellonia stirpe prognatos	Iagellonia stirpe	Iagiellonia stirpe prognatos	Iagellonia stirpe prognatos	Iagellonia stirpe prognatos	Iagellonia stirpe prognatos
22/ 14	qui poterunt haec	qui potue- runt haec	qui potue- runt haec	qui potue- runt haec	qui potue- runt haec	qui potue- runt haec
22/ 16	gratias ei simus	gratias eis simus	gratias ei simus	gratias eis simus	gratias eis simus	gratias eis simus
24/ 2– 3	rem Trans- sylvanicam admini- strabat	rem Trans- sylvanicam admini- strabat	rem Trans- sylvanicam administra- bat	rem Trans- sylvanicam administra- bat	rem Trans- sylvanicam administrabat	rem Trans- sylvanicam administra- verat
25/ 13	maiore ad bene gerendum animo	maiore ad bene gerendum animo	maiore ad bene gerendum animo	maiore ad bene agendum animo	maiore ad bene gerendum animo	maiore ad bene agendum animo
33/ 8– 9	in sequenti charta oculis legentium subiicere voluimus, qui talis est.	in sequenti charta oculis legentium subiicere voluimus, qui talis est.	in sequenti charta oculis legentium subiicere voluimus, qui talis est.	in sequenti charta oculis legentium subicere voluimus, qui talis est.	in precedenti pictura oculis legentium subiicere voluimus.	in sequenti charta oculis legentium subicere voluimus.

Az eddigi, nem teljes körű vizsgálat alapján úgy tűnik, hogy a G1 és V között csupán minimális, inkább elírásnak tekinthető eltérés tapasztalható, ami azt a következtést támasztja alá, hogy a V-t vagy a G1-ről másolták, vagy közvetlen közös forrásra, ez esetben feltehetőleg az 1527-es első kiadásra mennek vissza. Az elmondottak fényében a stemmát az alábbi módon korrigálnám, illetve egészíteném ki: pontozott vonal jelzi a V független eredetét, szaggatott és egy pontos vonal jelöli azt az esetet, ha a V-t G1 másolatának tekintjük; a sima szaggatott vonal azt a korrekciót jelöli, miszerint valószínűbb, hogy G1 nem közvetlenül a szerzői kézitről, hanem az első kiadás szövegéről készült; a szaggatott két pontos vonalak jelölik abbéli nézetemet, hogy a ránk maradt, vagy már elveszett, de bizonyíthatóan létező másolatok valószínűbben az első kiadásra, semmint az autográf szerzői kézira támaszkodtak.

STEMMA MANUSCRIPTORUM EDITIONUMQUE

Mint láttuk a két korábban nem ismert vagy nem használt kézirat lényeges különbségeket nem tartalmaz, olyan plusz adatot sem, ami jelentősen módosítaná Brodaricszövegének Kulcsár által kanonizált verzióját. Az egyetlen fontos kiegészítés esetleg Krzycki epigrammája lehet, mely mindkét kéziratban szerepel, a kritikai kiadás szövegéből azonban hiányzik. Kérdés, lehet-e a vers szerepeltetése autentikus?

Zsámboky 1568-as kiadása nem közli a verset, de ez azért nem komoly bizonyíték, mert Zsámboky a *Praefatio*-t is elhagyja, hiába szerepelt tehát esetleg utána vers, az előszóval együtt az is elmaradhatott. Az egyetlen, nem lengyel provenienciájú kézirat, az A sem tartalmazza a verset, de ebből a *Praefatio* utolsó két mondata (19–20) is hiányzik. Benne van viszont a vers a bizonyítottan Górski-hoz köthető G1 kéziratban, valamint a G2 révén Górskira visszavezethető J-ben is. A G3-at nem tudjuk már ellenőrizni, mindenesetre az Acta Tomicianae ezt illetve a J-t használó nyomtatott változatába a vers szinten nem került be. Úgy tűnik tehát, csak lengyel provenienciájú források szólnak a vers beillesztése mellett.

A megoldáshoz a vers datálása vinne közelebb, de sajnos nem tudjuk, mikor keletkezett. A Krzycki verseit közlétező Kazimierz Morawski a kérdéses epitáfiumról azt állítja, az Krzycki életében nem jelent meg, hanem csak a humanista kiadatlan verseit is összegyűjtő Górski adta közre.¹⁵ Minden afelé mutat, hogy a sírverset a *Historia*-t lemásoló Górski érezte odaillőnek, csakhogy nem hagyhatunk figyelmen kívül két körülményt.

Az egyik, hogy sírverset általában az elhunyt halála után rövid időn belül szoktak írni, hiszen az esemény akkor „aktuális”. Lajos halála, mivel a lengyel király unokaöccséről volt szó, különösen foglalkoztatta a lengyel udvari köröket, minden további nélkül elképzelhető tehát, hogy Krzycki már 1526 őszén megírta a gyászepigrammát. A másik, hogy a lengyel humanista rendszeresen levelezett Brodaricsal, 1526 késő őszén pedig még követségben is járt Magyarországon, amikor személyesen ugyan, úgy tűnik, nem találkoztak, de cseppet sem kizárható, hogy a lengyeleket a mohácsi csatáról több levélben is tájékoztató Brodarics ismerte Krzycki költeményét, és mivel az Lajos halálának elsiratását összekapcsolja a Jagelló-ház dicsőítésével különösen alkalmasnak tűnhetett, hogy Krakóban kiadandó művébe fölvegye. Az ilyen verses kiegészítés nem lenne szokatlan a kor nyomdai gyakorlatában.

Ebből a szempontból lehet perdöntő a V-kézirat. Ha ugyanis az valóban az 1527-es első kiadás alapján készült, akkor a versnek abban mindenképp benne kellett lennie. Ennek megállapítása további gondos szövegösszevetést igényel.

¹⁵ Collecta sunt autem per me Stanislaum Górski Cracoviensem et Plocensem canonicum, Bonae reginae Poloniae secretarium, ea ipsa Cricii cum alia scripta, tum poemata, ex varia dispersione conquisita. Vö. Casimirus Morawski (ed.), *Andreae Cricii carmina*, Cracoviae, 1888. XL.

Függelék¹⁶**In mortem serenissimi regis Ludovici
Andree Cricii episcopi Plocensis**¹⁷

Si Curios Fabiosque suos, si Roma Camillos
 Effert, pro patria qui subiere necem,
 Iure tuus celebrare potes Hungaria reges,
 Bina Iagelloniae germina sancta domus.
 Vladislaus erat primus, Ludovicus hic alter,
 Pro laribus vitam qui posuere suis.
 Viribus imparibus sunt ambo fortiter ausi
 Caesare cum Turco conseruisse manus.
 Et potius duxere piis occumbere in armis,
 Viventes praedae quam sua regna dare.
 Magnanimi iuvenes placida pro pace suorum
 Proque fide sancta qui voluere mori!

¹⁶ A vers szövegét a V kézirat felhasználásával közlöm.

¹⁷ G1: In mortem serenissimi Ludovici regis Ungariae Andreas Cricius episcopus Plocensis